

Гендерні особливості соціально-професійного складу населення сучасної України

Соціально-економічна стратифікація сучасного українського суспільства може бути дослідженою по різних аспектах. Матеріали першого Всеукраїнського перепису населення дозволяють вивчити розподіл населення за видами економічної діяльності, статусом зайнятості, соціально-професійним складом. Провідні дослідники суспільствознавчої проблематики стверджують, що зараз в Україні саме професійна система відіграє провідну роль як своєрідний індикатор визначення місця різних соціальних груп в соціальній ієрархії, характеристики рівня їх доходів.¹

Трансформаційні якісні зрушення в соціально-професійній структурі населення призвели до змін у пріоритетності ознак, які формують напрями визначення соціальних ролей та професійних позицій. В останні роки зросло значення демографічних характеристик (стать, вік), природних властивостей (стан здоров'я, фізична форма) та індивідуальних спроможностей індивідів (інтелектуальних, творчих, підприємницьких), які раніше не мали такої явної соціальної впливовості. Відбувся розпад традиційних соціально-професійних груп, втратили престиж і привабливість одні професії, натомість набули інші. Понад те, шкала авторитетності професійних занять є мінливою. Все це обумовлює необхідність вивчення динаміки вказаних суспільних процесів.

Комплексний аналіз тематики необхідний також внаслідок відсутності відповідних фундаментальних праць. Існує значна кількість наукових статей, в яких подібні питання досліджуються стосовно загальних змін в соціально-професійній структурі сучасного українського соціуму.¹ Однак, проблеми досягнення гендерного паритету, позбавлення від перекосів у зайнятості чоловіків і жінок, реалізації дійсного рівноправ'я щодо представників обох статей у зазначеній сфері залишаються більшою мірою маловивченими. Дослідницькі пошуки по цих напрямках презентовані поодинокими науковими розвідками¹ та епізодичними екскурсами у тематику в комплексних монографічних виданнях¹.

За переписом 2001 р.¹ до найбільш численних в Україні нині відносяться такі робітничі групи занять як "найпростіші професії", "оператори та складальники устаткування і машин" та зайнята розумовою працею група "фахівців". Кількісно дещо поступаються названим групам "кваліфіковані працівники з інструментом", "професіонали" та "працівники сфери обслуговування й торгівлі". Значно меншою є частка технічних службовців та кваліфікованих працівників сільського, лісового господарства, риборозведення й рибальства у професійній структурі зайнятого населення.

Структура зайнятості жінок за видами робіт характеризується, порівняно з чоловічою, дещо нижчою часткою "елітної" групи "законодавців, вищих державних службовців, керівників" (8,7% проти 11,2% - у чоловіків) і значно меншою часткою представників груп "кваліфікованих працівників з

інструментом" (4,2% - з числа зайнятих жінок, 19,5% - чоловіків) та "операторів й складальників устаткування і машин" (7,9% і 22,4% відповідно). Натомість серед зайнятих жінок вчетверо більшою, ніж у складі чоловіків, є відносна чисельність технічних службовців, у 2,5 рази – працівників сфери обслуговування та послуг, вдвічі вищою – частка професіоналів, майже вдвічі – фахівців, у 1,5 рази – кваліфікованих робітників сільського, лісового господарства, риборозведення і рибальства.

Сумарна питома вага зайнятих у групах "білокомірцевих" занять, що репрезентують вищі й середні верстви населення, у жінок України є помітно вищою (48,9%), ніж у чоловіків (30,2%), в абсолютному вимірі – чисельність жінок працюючих у цих групах в 1,5 рази перевищує кількість чоловіків. Втім, подібне переважання значною мірою формується за рахунок представників тих занять, що потребують відносно нижчого професійно-кваліфікаційного рівня (фахівці), а також групи технічних службовців.

У групі занять "законодавці, вищі державні службовці, керівники" частка жінок скорочується від 46,5% серед керівників структурних підрозділів до 13,4% серед законодавців. У складі "професіоналів" за окремими заняттями найбільш численна підгрупа у жінок – це викладачі, які нараховують 42% професіоналів жіночої статі (для порівняння у чоловіків – 22%). При цьому понад 2/3 жінок-викладачів працюють у середніх навчальних закладах (55% - у чоловіків) і лише 12% викладають у вищих навчальних закладах (щодо чоловіків – цей показник є втричі більшим). Далі за чисельністю у жінок-професіоналів йдуть зайняті в галузі економіки, фінансів, управління та права: майже 1/5 від чисельності всіх представниць цієї групи, ще меншим є представництво професіоналок в інших галузях науки, у мистецтві і, природно, серед служителів релігійних культів.

В цілому переважаючою залишається тенденція значно більшого відношення жінок до спеціалістів відносно нижчої кваліфікації з числа працівників майже всіх професійних груп. Має місце навіть відставання жінок за професійно-кваліфікаційним рівнем за умов, коли загальноосвітній рівень зайнятих жінок не поступається чоловічому. Прояви гендерної нерівності залишаються актуальними до вивчення і заслуговують на значно більшу увагу з боку урядових інстанцій.

¹ Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти. –К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – С. 462.

¹Данилюк А. Особливості сучасної стратифікації суспільства// Філософська думка. – 1999. - №4. – С.68 – 70; Лібанова Е. Соціальна стратифікація українського суспільства і передумова становлення середнього класу// Нова політика. – 2002. - №1. – С.5 – 11; Українське суспільство 1994 – 2004. Моніторинг соціальних змін: Зб. статей - К.:ІС НАНУ, 2004; Стукало С. М. Працівники кваліфікованої розумової праці: самоідентифікація соціального становища// Українське суспільство 1994 – 2004... - С. 37 – 43 та ін.

¹Лаврінченко Н. В. Гендерна динаміка соціально-економічного статусу (динамічний аспект)// Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні. – Вип.4. –

К.:ІС НАНУ, 2004. – С.189 – 193; Оксамитна С. М. Гендер і соціальні класи// Соціальні виміри суспільства. – Вип. 7. – К.: ІС НАНУ, 2004. – С.42 – 55 та ін.

¹Власенко Н. С. Гендерна статистика для моніторингу дослідження рівності жінок і чоловіків: Україна. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. НАН України, 2000. – 54с.; Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2001. – 560с.; Перший Всеукраїнський перепис населення ... та ін.

¹Наступні статистичні дані наведені за: Жінки та чоловіки України. (За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року). – К.: Держкомстат України, 2004. – С. 126 – 139 (203 с.); Зайняте населення України. Кількість зайнятого населення та його розподіл за видами економічної діяльності. (За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року). – К.: Держкомстат України, 2004. – 641 с